

Fauna 4. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden: 245-248.

• GERAEDS, R.P.G., 2003. Perspectieven van de Roer voor stroominnende libellen. *Natuurhistorisch Maandblad* 92 (9): 223-227.

• GERAEDS, R.P.G. & J.T. HERMANS, 2000. De Gaffellibel (*Ophiogomphus cecilia*, Fourcroy, 1785) langs de Roer. *Natuurhistorisch Maandblad* 89 (12): 254-259.

• GERAEDS, R.P.G. & V.A. VAN SCHAIK, 2002. Het voorkomen van de Beekrombout (*Gomphus vulgatissimus*) langs de Roer. *Natuurhistorisch Maandblad* 91 (6): 113-118.

• GERAEDS, R.P.G. & V.A. VAN SCHAIK, 2004. De Kleine tanglibel, vestiging van een nieuwe soort in Nederland? *Natuurhistorisch Maandblad* 93 (2): 33-35.

• GERAEDS, R.P.G. & V.A. VAN SCHAIK, 2005a. Ecologische aspecten van de levenswijze van de Gaffellibel langs de Roer. *Inventarisaties van larvenhuidjes in 2002 en 2003 en een vergelijking van inventarisatiemethoden*. *Natuurhistorisch Maandblad* 94 (1): 1-6.

• GERAEDS, R.P.G. & V.A. VAN SCHAIK, 2005b. Vondst van een larvenhuidje van de Gewone bronlibel langs de Roer. *Natuurhistorisch Maandblad* 94 (12): 274-275.

• GERAEDS, R.P.G. & V.A. VAN SCHAIK, 2006a. De libellen van het Roerdal. Deel I, juffers (*ZYGOPTEA*). *Natuurhistorisch Maandblad* 95 (9): 197-203.

• GERAEDS, R.P.G. & V.A. VAN SCHAIK, 2006b. De oe-

verlibellen van het Blankwater. Een onderzoek naar het uitsluipen van drie Nederlandse soorten oeverlibellen. *Natuurhistorisch Maandblad* 95 (6): 141-146.

• GROOT, T. DE, 2002a. Smaragdlibel. In: Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie 2002. *De Nederlandse libellen (Odonata)*. Nederlandse Fauna 4. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden: 292-294.

• GROOT, T. DE, 2002b. Glassnijder. In: Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie 2002. *De Nederlandse libellen (Odonata)*. Nederlandse Fauna 4. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden: 266-269.

• HERMANS, J., 2002. Gewone bronlibel. In: Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie 2002. *De Nederlandse libellen (Odonata)*. Nederlandse Fauna 4. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden: 288-291.

• HERMANS, J.T., R.W. AKKERMANS, F. MERTENS, J. VAN OER WEELE & H.W.G. HEIJGERS, 2004. *Werkatlas Libellen in Limburg. Inventarisatiegegevens 1977-2003*. Stichting Natuurpublicaties Limburg, Roermond.

• KALKMAN, V., 2002. Metaalglanslibel. In: Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie 2002. *De Nederlandse libellen (Odonata)*. Nederlandse Fauna 4. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden: 305-308.

• KETELAAR, R., 2002a. Platbuik. In: Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie 2002. *De Nederlandse libellen (Odonata)*. Nederlandse Fauna 4. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden: 329-332.

• KETELAAR, R., 2002b. Gevlekte glanslibel. In: Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie 2002. *De Nederlandse libellen (Odonata)*. Nederlandse Fauna 4. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden: 301-304.

• RAMACKERS, H., 2005. Libellennieuwsbrief. 18 juli 2005. <http://groups.yahoo.com/group/Libellen-nieuwsbrief/message/46>.

• SCHAIK, V.A. VAN, 2006. Gaffellibellen langs de Swalm; Een tweede populatie voor Nederland. *NVL-Nieuwsbrief* 10 (3): 9.

• SCHAIK, V.A. VAN & R.P.G. GERAEDS, 2001. Eerste vondsten larvenhuidjes Gaffellibel in Nederland. *Natuurhistorisch Maandblad* 90 (9): 166-167.

• SCHAIK, V.A. VAN & R.P.G. GERAEDS, 2005. De Rivierrombout langs de Roer. De vestiging van een nieuwe populatie in Limburg. *Natuurhistorisch Maandblad* 94 (2): 33-36.

• VERBEEK, P., 2002. Vuurlibel. In: Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie 2002. *De Nederlandse libellen (Odonata)*. Nederlandse Fauna 4. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden: 351-353.

BOEKBESPREKINGEN

HEUKELS' FLORA VAN NEDERLAND

RUUD VAN DER MEIJDEN, 2005. 23ste druk. Wolters-Noordhoff, Groningen. 684 blz., gebonden. ISBN 900158344 X. Prijs € 49,95. Verkrijgbaar in de boekhandel.

Voor de vierde keer heeft Ruud van der Meijden met assistentie van een aantal andere mensen de Flora van Nederland bewerkt. De 20^e druk uit 1983, de eerste druk die door Van der Meijden is bewerkt, week op belangrijke punten behoorlijk af van zijn voorgangers. Dit kwam onder meer door een groot aantal wijzigingen in de taxonomische opvattingen, waarbij de auteur een aantal soorten en ondersoorten 'opruimde'. Daarnaast werden een groot aantal adventieve en verwilderde soorten geschrapt. De nu voorliggende 23^e druk van deze voor Nederland onvermijdelijke veldflora kent aanzienlijk meer veranderingen. Om te beginnen zijn

er (weer) veel meer oorspronkelijk uitheemse planten opgenomen. Daarbij schiet de auteur soms door: er staat nu zelfs een soort in die nog in Nederland wordt verwacht, namelijk de Kleine watereunisbloem! Deze uitbreiding is vooral het gevolg van een grotere aandacht voor de flora van stedelijke gebie-

den en voor 'verwilderde' planten in het algemeen, waarschijnlijk mede geïnspireerd door de Flora of the British Isles van Stace, waarin buitengewoon veel van dergelijke soorten zijn opgenomen. In totaal zijn er ruim 150 soorten extra opgenomen. Overigens zijn in de opeenvolgende drukken na de 20^e ook een aantal van de in die druk, om taxonomische redenen geschrapte, planten 'teruggekeerd'. Zo zijn, ongetwijfeld tot genoegen van een aantal Limburgse floristen, Valse zandzegge (*Carex reichenbachii*) en Rivierduinzegge (*Carex ligerica*) weer opgenomen, nadat ze eerder op basis van herbariumonderzoek voor de Nederlandse flora waren geschrapt.

De flora is gedrukt op dundrukpapier en bevat als vanouds alleen tekst en zwartwit-tekeningen, waarvan met name de kwaliteit van de sinds de 20^e druk toegevoegde tekeningen hoog is. De grootste wijziging betreft echter de indeling van de hogere planten, in klassen,

orden en families. Een klassieke indeling van het plantenrijk maakt gebruik van alle zichtbare kenmerken zoals de bouw van bloem, blad, aantallen chromosomen, etcetera. Feitelijk was het echter niet duidelijk welk gewicht aan de betekenis van de verschillende kenmerken voor de onderlinge verwantschap van planten moest worden toegekend. In de laatste jaren is veel onderzoek gedaan aan het DNA van planten. Hierdoor is ook het belang van bepaalde vormkenmerken voor de indeling duidelijker geworden. De neerslag van dit onderzoek voor de indeling van de zaadplanten is te vinden op de website van de internationale Angiosperm Phylogeny Group (AGP) (<http://www.mobot.org/MOBOT/research/APweb/>), een groep wetenschappers die alle genetische gegevens van planten van over de hele wereld verzamelt. De indelingen onder het niveau van de familie, in genera en soorten, zijn inmiddels ook onderwerp van soort-

gelijk onderzoek. Zo heeft bijvoorbeeld bij de orchideeën dergelijk onderzoek al heel wat wijzigingen op dit niveau veroorzaakt: Vogelnestje en Grote Keverorchis zijn nu in één genus te vinden (*Listera*), de Groene nachtorchis blijkt een nogal afwijkende *Doctylorhiza* te zijn en de Harlekijn hoort bij Hondskruid (*Anacamptis*). Overigens stonden de orchideeën in de klassieke indeling aan het einde van iedere flora, omdat gedacht werd dat deze gespecialiseerde planten laat in de evolutie waren ontstaan. Dit blijkt niet zo te zijn en de orchideeën staan nu ergens vooraan. Om dan nog maar een paar opvallende voorbeelden op familieniveau te noemen: de geslachten uit de Helmkruidfamilie zijn voor een deel overgebracht naar de Bremraapfamilie (de halfparasieten, zoals Ratelaar en Kartelblad) en voor een deel naar de Weegbreefamilie (bijvoorbeeld Ereprijs en Leeuwenbekken), waar ze gezelschap hebben gekregen van Sterrenkroos en Lidsteng! De Helmkruidfamilie bevat in Nederland nu voornamelijk nog helmkruid en toorts. Het tot nu toe eenzame Muskuskruid heeft vlier en Gelderse roos als familieleden erbij gekregen. Amaranten en ganzenvoeten zijn samengevoegd. De in Nederland voorkomende liliachtigen zijn over maar liefst acht families in drie orden opgesplitst. Zo zitten Herfsttijloos, Eenbes en Beenbreek nu ieder in een eigen familie, enzovoort. In een inleidend hoofdstuk wordt uitgebreid ingegaan op de nieuwe indeling. Vreemd is overigens dat de opsplitsing van de Nederlandse vertegenwoordigers van de Sleutelbloemenfamilie door Van der Meijden niet is doorgevoerd. Voor de Nederlandse flora houden we in deze familie volgens de APG alleen Sleutelbloem en

Waterviolier over; de andere soorten zijn overgebracht naar twee andere families. Naar de reden van het niet opnemen van deze opsplitsing kan alleen gegist worden, want de keuzen die Van der Meijden c.s. maken ten aanzien van de nieuwe indeling en ten aanzien van andere wijzigingen op het gebied van naamgeving en taxonomie, soms zelfs leidend tot het teruggaaien van eerdere wijzigingen uit voorgaande drukken, zijn nergens gemotiveerd.

JAN CORTENRAAD

INSECTEN - ANWB-VELDGIDS INSECTEN - MINI WINKLER PRINS

GIBBONS, BOB, 2005. ANWB Media Boeken, Den Haag. 256 pagina's, vertaald uit het engels. Geïllustreerd met kleurenfoto's en tekeningen. ISBN 90 18 02142 3. Prijs € 14,95. Verkrijgbaar via de boekhandel.

CHINERY, MICHAEL, 2005. Uitgeverij Het Spectrum, Utrecht. 255 pagina's. Vertaald uit het Engels. Geïllustreerd met kleurenfoto's en tekeningen. ISBN 90 274 1598 6. Prijs € 8,95. Verkrijgbaar via de boekhandel.

Het uitbrengen van een boekje over insecten is altijd een lastige opgave. Aan de ene kant overdonder je de koper met teveel van het goede, aan de andere kant stel je hem teleur met te weinig soorten. Zowel de ANWB-veldgids over insecten als de Insecten-mini van Winkler Prins hebben beide gekozen voor het opnemen van zo'n 240 soorten. Dat de ANWB-veldgids meer de onbekendere insecten in het daglicht wil zetten is lovenswaardig, maar dat dit echter ten koste gaat van de dag- en in mindere mate de nachtvinders, is moeilijk aan het

grote publiek uit te leggen. In de introductie van de Mini staat dat er in Nederland en België meer dan 10.000 soorten insecten voorkomen, terwijl er volgens de ANWB-veldgids alleen al in Nederland minstens 25.000 soorten vliegen of rondkruipen. Het was logischer geweest als de ANWB-veldgids het hoofdstuk over "Wat is een insect" voor het hoofdstuk "Waar vindt u insecten" had gezet. De ANWB-veldgids haalt taxonomische begrippen door elkaar; ze spreekt over families, terwijl het ordes moeten zijn, wat wel goed vermeld staat in de Mini. Een ander minpunt van de ANWB-veldgids is dat er geen beschrijving per orde wordt gegeven, terwijl de Mini dat wel doet. Foto's als hulpmiddel voor determinatie blijft altijd een problematische aangelegenheid. Hier niet anders. Beide gidsen hebben goede en minder goede foto's, maar de kwaliteit is zeker niet altijd voldoende om tot een goede determinatie te komen. Bijkomend nadeel is dat een afgebeelde soort vaak lijkt op een andere soort, die niet in de gids is opgeno-

men. Daarnaast kan je ook niks aanvangen met een afgebeelde libel, als hij van de zijkant is afgebeeld, terwijl je voor een goede determinatie er bovenop moet kijken. In de ANWB-veldgids staat bijvoorbeeld een soort als Moerassprinkhaan; leuk voor mensen om te zien hoe hij eruit ziet, maar de kans dat een gebruiker van de gids deze soort in de natuur tegenkomt is vrij klein. Ook vind je in deze veldgids soms een zwartwit- of kleurentekening onder de foto van de betreffende soort, die bedoeld is als verduidelijking van een kenmerk of zelf een verwante soort voorstelt. Jammer dat dit niet overal gedaan is, nu blijft er bij veel soorten onder de foto een verknoeiide lege ruimte. De Mini van Winkler Prins is ook echte mini, waardoor hij lekker in de hand ligt. De ANWB-veldgids is een stukje groter, maar ook prima hanteerbaar. De gidsen ontlopen elkaar qua informatie niet veel, voor mij springt echter de Mini er net bovenuit, omdat hij een fractie meer informatie biedt en erg duidelijk is qua opzet. Maar ik wens de koper veel sterkte met het determineren, welke van de twee gidsen hij of zij ook kiest.

ROEL STEVERINK

RECENT VERSCHENEN

LEEST, A. VAN DER, P. VAN DEN MUNCKHOF & H. STAM (red.), 2006. Grote Historische Atlas Limburg.

Uitgeverij Nieuwland, Tilburg (156 pp.). ISBN 90 86450 113. Prijs € 39,90. Verkrijgbaar in de boekhandel.

In deze topografische atlas zijn historische kaarten op een schaal van 1:25.000 voor heel Limburg samengevoegd. De kaarten zijn afkomstig van het eind van de negentiende en begin van de twintigste eeuw. Ze zijn toen uitgebracht door de

Topografische inrichting, de voorloper van de huidige Topografische dienst. Door de gedetailleerde schaal zijn veel details uit het begin van de twintigste eeuw op kaart te zien. In de inleiding wordt ingegaan op het vroegere leven en het landschap wat in de atlas getoond wordt. Het hele

land telde toen zo'n vijf miljoen inwoners. Aan de kaarten valt af te lezen dat het landschap enorm snel is veranderd de afgelopen honderd jaar. De atlanten zijn bedoeld voor iedereen die interesse heeft in de historie van de eigen omgeving.

Wie zijn rapport, boek, etc. opgenomen wil zien in deze rubriek, kon een literatuurverwijzing met een korte inhoudsbeschrijving en bestelwijze opsturen naar de redactie o.v.v. 'recent

verschenen'. De publicaties moeten betrekking hebben op voor Limburg relevante onderwerpen.

De meeste in deze rubriek besproken rapporten kunnen worden ingezien bij het bureau van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. Groog even van te voren bellen of iemand aanwenzig is (tel. 0475 - 386470).

GUIDO VERSCHOOR